

Хүний эрхийн төрийн бус байгууллагуудын Форумын үйл ажиллагааны хүрээнд бэлтгэв.

Хүний эрх хөгжил төв ТББ

НҮБ-ЫН ХҮНИЙ ЭРХИЙН ЗӨВЛӨЛ

**ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ЭЭЛЖИТ ДҮГНЭЛТ,
ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ (UPR)**

22-р хуралдаан

(4-5-р сар, 2015)

МОНГОЛ УЛС

мэдээлэл:

**Байгаль орчны хэргийг шүүхээр шийдүүлэхэд
тулгамддаг асуудлууд**

Харилцах хаяг:

chrd@mongolnet.mn

ЖЕНЕВ, 2014 оны 9-р сар

Байгаль орчны хэргийг шүүхээр шийдүүлэхэд тулгамддаг асуудлууд

Хүний эрх хөгжил төв ТББ 2005 оноос эхлэн уул уурхайн зохисгүй үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй байгаль орчин, хүний эрхийн зөрчилтэй хэргүүдэд нийтийн эрх ашгийг хамгаалах стратегийн өмгөөллийг хийлээ. Нийт 22 хэрэг дээр ажилласан ба 2010 оноос хойш 11 хэрэг дээр ажиллаж байна. Эдгээр хэрэг дээр ажиллахад тулгамдаж байсан бэрхшээлүүдээс дүгнэлт хийж үзвэл:

1. **Орон нутгийн иргэд ялангуяа малчин иргэд хуулийн туслалцаа авах, шүүхэд хандаж асуудлаа шийдвэрлүүлэх боломж хязгаарлагдмал байна.** Сумын төв дээр хуулийн туслалцаа авах боломжгүй. Тэнд өмгөөлөгч байдаггүй. Нотариатын үүргийг сумын засаг даргын Тамгын газрын дарга хэрэгжүүлдэг. Сумдад өмгөөлөгч байдаггүй. Монгол улсын хэмжээгээр нийт 29 сум буюу сум дундын шүүх ажиллаж иргэний болон эрүүгийн хэрэг шийдвэрлэдэг. Эдгээрийн 21 нь аймгийн төвүүд дээр ажилладаг байна. Захиргааны хэргийн анхан шатны 20 шүүх аймгийн төвүүд дээр ажилладаг. Иймээс орон нутгийн иргэд эрхээ хамгаалах хуулийн туслалцааг орон нутагтаа авах боломжгүй, шүүхэд хамгаалуулахын тулд аймгийн төв орох шаардлага гардаг тул байгаль орчны асуудлаар тэрийн болгон хууль, шүүхээр явж асуудлыг шийдүүлэх боломжгүй байна.

Зөвлөмж: Орон нутагт иргэдэд хүртээмжтэй хуулийн үйлчилгээг бий болгох, шүүхийн хүртээмжийг сайжруулах

2. **Нийтийн эрх ашгийг нэхэмжлэн хамгаалах эрх зүйн орчин бүрдээгүй: Одоогоор** Байгаль орчны дүрмийн зорилго бүхий ТББ зөвхөн байгаль орчны хохирлыг барагдуулах асуудлаар нэхэмжлэх эрхтэй байгаа боловч тэдний хууль зүйн мэдлэг, чадвар дутмаг учраас нэхэмжлэл гаргадаггүй. Гэтэл хүний эрх, хуулиар мэргэшсэн ТББ-дын нэхэмжлэх эрх нээгдээгүй байна. **/Кэйс:** ХЭХТ Хөвсгөл аймгийн Бүрэнхааны ордод хууль бусаар олгогдсон тусгай зөвшөөрлүүдийг цуцлуулах хэрэгт нэхэмжлэгчээр оролцохоор нэхэмжлэл гаргасан. Гэвч ТББ-ийн дүрмийн зорилгод “Байгаль орчныг хамгаалах” гэдэг үг, өгүүлбэр байхгүй учир нэхэмжлэх эрхгүй гэж шүүх үзсэн. /

Зөвлөмж: ТББ-дад нийтийн эрх ашгийг нэхэмжлэх эрх зүйн орчинг нэн даруй бий болгох.

3. **Нийтийн эрх ашгийн хэргийг хэрэгт шийдвэрлүүлэхэд тулгардаг зардал:**
  - **Шүүхийн тэмдэгтийн хураамж:** Шүүхийн тэмдэгтийн хураамж БО хэргүүдэд өндөр байдаг тул нэхэмжлэл гаргагч ТББ түүнийг төлөх боломжгүй байдаг. Иймээс ТББ-д шүүхийн тэмдэгтийн хураамжаас чөлөөлөгдөх боломж бүхий төрийн албан тушаалтан буюу сумын ЗД-тай

хамтарч ажиллахаас өөр аргагүй байдалд хүрдэг. Төрийн албан хаагчид НЭА асуудалд хайнга ханддаг, үнэнч бус хэргийн явцад нэхэмжлэлээс буцах тохиолдлууд гардаг. Үүний жишээг ХЭХТ-ийн ажилласан Дорнодын Баяндун, Архангай аймгийн Цэнхэр, Төв аймгийн Заамар сумын хэрэг зэрэг олон хэргээс харж болно.

- **Шүүхийн хэрэг дэх гэрч, шинжээчийн зардал:** Байгаль орчны хэргүүдэд шинжээчдийн оролцоо зайлшгүй шаардагддаг. Гэтэл зардлыг гаргахад хүндрэл тулгардаг. ТББ-д энэ зардлыг төлөх боломжгүй. Гэтэл шүүх энэ зардлаа гаргах эрх нь байдаг боловч гаргадаггүй. Үүнээс болж шинжээчийн дүгнэлт хүлээн хэрэг удааширдаг. Жишээлбэл Сүхбаатар аймагт хууль бусаар олгогдоод буй цөмийн энергийн тусгай зөвшөөрлийг цуцлуулах хэрэгт Нийслэлийн захиргааны хэргийн шүүх өөрийн санаачлагаар шинжээч томилж талбайн маргааныг шийдвэрлэх болсон. Гэвч шүүх тухайн шинжээчийн өмнөх хэрэг дээр ажилласан зардлыг олгоогүй тул шинжээч энэ хэрэгт ажиллахаас татгалзсан. Шүүх энэ хэрэг дээр шийнжээчийг хүлээхээс өөр ямарч арга хэмжээ авч чадалгүй 3 улирал өнгөрөөд байна.
- **Нотлох баримт бүрдүүлэх зардал:** Нотариат, орон нутагт ажиллах, бичлэг, гэрэл зураг боловсруулах, судалгаа хийх зэрэг шаардлагатай нотлох баримт бүрдүүлэх бүх зардал ТББ-дын өмнө тулгардаг.
- **Өмгөөлөгчийн хөлс:** Нийтийн эрх ашгийг өмгөөлөх өмгөөлөгчийн үйл ажиллагааг дэмжих оновчтой бодлого, зохицуулалт байхгүй.

Зөвлөмж: Нийтийн эрх ашгийн хэргээс шүүхийн хураамж авдаггүй болох. Шүүх шинжээчийн зардлыг шуурхай гаргадаг болох. Нийтийн эрх ашгийн хэргийн өмгөөлөл, нотлох баримт бүрдүүлэхтэй холбоотой зардлыг төрөөс даадаг болох. Үнэгүй өмгөөлөл үзүүлэх өмгөөлөгчдийн үйл ажиллагааг дэмжих, урамшуулах. Монголын өмгөөлөгчдийн дунд про-боно үйл ажиллагааг нэвтрүүлэх, дэмжих арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх.

4. Шүүх байгаль орчны хэргийг шуурхай шийдвэрлэх чадамжгүй. Ялангуяа шинжээчийн дүгнэлт гаргуулах, хариуцагчийг эрэн сурвалжлах шүүхийн шийдвэр биелэхгүй сар жилээр хэрэг удааширдаг.

А/ Шинжээчийн дүгнэлт гаргуулахад эхлээд шинжээчийг томилох асуудал нэлээд хугацаа авдаг. Мэргэжлийн хяналтын газрын байцаагчид, Байгаль орчны яам, ус, ой гэх мэт холбогдох газар, хэлтсийн мэргэжилтнүүдээс томилдог. Томилсны дараа шинжээчийн хараат бус байдал асуудалтай байдаг. Үүнээс гадна шинжээчийн ажлын хөлсний асуудал гардаг. Шүүх өмнөх хэрэг дээр шинжээчийн хөлсийг төлөөгүй бол шинжээч бүр ч хойрго хандаж шинжээчийн өмнөөс дүгнэлт хийхэд шаардлагатай мэдээллийн боловсруулалтыг сонирхогч тал хийх тохиолдол гардаг. Ийм маягаар маш олон хэрэг дээр шинжээчийн томилгоо, дүгнэлт, зардлыг шийдэх зэрэг асуудал нь олон сар үргэлжилж, хэргийг хойшлуудаг. / Хонгор, Шарын гол, Дарьганга сумдын хэргүүд/

Б/ шүүх байгаль орчны хэргийн хариуцагчийг олж чаддаггүй. Шүүхээс гаргасан хариуцагчийг эрэн сурвалжлах шийдвэр хэрэгждэггүй. Энэ шийдвэрийг цагдаагийн байгууллага сар жилээр хэрэгжүүлэхгүй байх боломжтой. Хэрэгжүүлэхийн тулд нэхэмжлэгчээс ихээхэн хүч гарган хөөцөлдөх хэрэгтэй. Үүнээс болж шүүх үйл ажиллагаа олон сараар зогсдог. /Хөвсгөлийн Бүрэн хааны хэрэг, Хонгорын хэрэг/

Зөвлөмж: Байгаль орчны хэрэг дээр шинжээчийн дүгнэлт хийлгэх, хариуцагчийг эрэн сурвалжлах шүүхийн шийдвэрийг шуурхай хэрэгжүүлдэг болох. Байгаль орчны хэрэг дээр ажиллах бие даасан, хараат бус шинжээчдийн баг байгуулж ажиллуулах. Байгаль орчны дагнасан шүүх байгуулах.

5. Шүүх болон шүүгчид хараат бус ажиллах зарчмаа байгаль орчны хэргүүд дээр баримталж чаддаггүй.

- Шүүх төрийн байгууллагаас илт хараат байдал ажиглагддаг. Жишээлбэл Хөшөөтийн хэрэг дээр шүүх хурлын товыг Засгийн Газрын төлөөлөгчийн цагийн хувиараас хамаарч олон удаа хойшлуулах, гаргасан шийдвэртээ Засгийн газарт үүрэг, даалгавар өгөөгүй.
- Хөвсгөлийн Бүрэнхааны орд ашиглах лицензүүдийг 2013 онд Дээд шүүхийн шийдвэрээр цуцалсан боловч жилийн дараа “шинээр илэрсэн нөхцөл байдал” гэх нэрээр Дээд шүүх дахин хуралдаж анхан шатны шүүхэд хэргийг буцаасан. Ингэхдээ Байгаль орчны яам өмнө нь байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ байхгүй гэсэн тодорхойлолт гаргаж өгөөд дараа нь эсрэгээр байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийлгэсэн юм байна гэсэн тодорхойлолт гаргаж өгөхөд хариуцлага тооцоогүй.
- 2005 оноос хойш ажилласан байгаль орчны 22 хэргийн шийдвэрт нэг ч хэрэг дээр төрийн албан хаагч, төрийн байгууллагад хариуцлага тооцсон заалт орж байгаагүй. Гэтэл эдгээр хэрэг бүгд төрийн байгууллага, албан тушаалтан хуулиа хэрэгжүүлсэн бол гарахгүй байх байсан.

Зөвлөмж: Шүүх төрийн байгууллага, албан тушаалтнуудад хариуцлага тооцдог, хараат бус ажилладаг болгохын тулд шүүгчийн томилгоо, шүүхийн шийдвэрийг улс төрийн хүчин, төрийн дээгүүр албан тушаалтнуудын нөлөөнөөс гаргах .

6. Байгаль орчны хэрэг дээр шаардагдах дүгнэлт шинжилгээ хийх лаборатори, эрдэмтэд төрөөс хараат бус ажиллах боломжгүй. Жишээ нь агаарын бохирдлоос үүдэлтэй иргэдийн эрүүл мэндийн хохирлыг нэхэмжлэх хэрэг дээр дүгнэлт гаргах эрдэмтэн олдоогүй. Мөн Дархан-Уул аймгийн Хонгор сумын хөрс, ус болон оршин суугчийн үсний дээжинд хүнд метал - хүнцэл тодорхойлох шинжилгээг төрийн байгууллагуудын лабораторид хийлгэх боломжгүй байсан.

Зөвлөмж: Эрдэмтэд, эрдэм шинжилгээний лабораторийн бие даасан үйл ажиллагааг хангах.

7. **Хүнд суртал, хариуцлага:** Шүүх баримт бичигт үзлэг хийнэ гэсэн нэрийдлээр хэргийг удаашруулдаг. Жишээ нь Хөшөөтийн хэрэг дээр шүүхийн бичиг баримтад үзлэг хийх ажиллагаа 3 сар үргэлжилсэн.

Зөвлөмж: Шүүгчтэй хариуцлага тооцдог болгох, шүүгчийн ёс зүйн дүрмийг хэрэгжүүлдэг болох